

ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО ПРО УКРАЇНСЬКУ МОВУ І КУЛЬТУРУ

Заговорили про словник український і про історію. Боже ж ти мій! Двадцять п'ять років немає історії і нема словника. Яка ганьба! Яка мерзота! Чия огидна рука тут діяла і во ім'я чого? Країна виховання безбатченків! Безбатченків без роду і племені.

(13.IV.1942. — С.133)

Єдина країна в світі, де не викладалася в університетах історія цієї країни, де історія вважалася чимсь забороненим, ворожим і контрреволюційним, — це Україна. Другої такої країни на земній кулі нема. /../ А що ж таке історія? Історія є рівнодіюча всіх духовних сил і здібностей народу.

В університеті розмовляли (по-українському) тільки початківці і поети. Решта вся по-руськи (російською. — *Л.К.*), на радість Гітлеру.

А як «професор» С. нажився на «фашистському» письменнику Стефаніку!

(14.IV.1942. — С.135-136)

Ось і Россосш, істинно російське місто, де населення чомусь розмовляє по-українському. Кілька сот літ ніяк не встигне причаститися, ну та вже, здається, досить, вже діти всі говорять по-російськи. /../ Сьогодні у мене відбувся чудесний діалог з сестрою хазяйки.

— Скажіть мені, чому у Вас в Россосші так багато говорять по-українськи або на українсько-російському жаргоні?

— Так, тут багато хто так говорить...

— Вони українці?

— Ні, українці там, в Харківській і Полтавській областях, а у нас не українці. Це хохли. Ми їх хохлами зємо. Тут їх багато, більше половини населення.

«Слава богу, подумав я, не перевелись хохли в руській землі. Так було, є і так буде».

От уже справді — «законы святые, да исполнители их лихие супостаты».

Цікаво, що в Россосші української мови чути багато більш, ніж було в Києві. Отаке-го.

(2.VI.1942. — С.190-192)

Був у Ворошиловграді інститут імені Шевченка, звичайно, з викладанням руською [російською. — *Л.К.*] мовою, в якому не було в бібліотеці жодної книжки Шевченка. Які оригінали! Таких других не було і нема у всій Європі.

(22.VII.1942. — С.211)

Перейменування міст є показником нашої поверховості і нешанобливості. Цікаво, що перейменування йде по імені героїв, часом скандально-невдалих. Отже, міста вже, як і прізвища на «ов»,,, на «град» і на «ск». Не краще хіба і не достойніше було б не імена міст змінити, а прізвища героїв по назві міста, тому Марина Осипенко Бердянська багато краще звучить, ніж місто Осипенко, бувший Бердянськ. Сього, здається мені, нігде у світі нема.

(21.XII.1943. — С. 247)

Дорого б я дав, коли б довідатись: чи знає Сталін, що на Вкраїні вищі школи давно вже переведено на руську [російську. — *Л.К.*] мову, що таким чином українська середня школа мусить також зникнути як непотрібна, безперспективна і що се взагалі нічого спільного з ленінською національною політикою не має. Що се є обман народу і всього світу.

Гвалтування народної душі і насмішка над його історією, життям і поправлення елементарних його прав.

Хочу вірити, що не знає. (5.01.1947. — С.335)¹

¹ Цитовано за виданням: Довженко О. Україна в огні. Кіноповість, щоденник. — К.: Рад. письменник. — 1990. Матеріали зібрала К. Ленець.